

GEORGE SION ȘI TEATRUL NATURII UMANE

Tiberius Vasiniuc

DOI 10.46522/CT.2024.01.13

Abstract

George Sion and the theatre of human nature

George Sion's dramatic works had a major impact in the second half of the 19th century, reflecting the concerns and ideals of the era. In his plays, Sion aimed, on the one hand, to criticize society's flaws, and on the other, to highlight Romanian virtues, thus becoming a staunch supporter of national culture. His works, deeply embedded in the socio-political context of his time, often addressed themes such as patriotism, moral integrity and social justice, resonating with the burgeoning national consciousness of the Romanian people. While Sion's works have been praised for their originality and patriotic message, some critics have noted that the over-dramatism and superficiality of certain scenes diminished their credibility and artistic impact. This critique points to a tendency in Sion's plays to prioritize emotional and dramatic effects over nuanced character development and realistic dialogue. For instance, in plays like "La Plevna," scenes often veer towards melodrama, showcasing characters displaying exaggerated emotions and making grandiose declarations that may seem unconvincing to a discerning audience. This approach, while effective in stirring patriotic fervor, sometimes undermines the psychological depth and relatability of the characters. George Sion faced harsh criticism from prominent figures such as M. Kogălniceanu, and P.P. Carp. T. Maiorescu, a leading literary critic

of the time, particularly targeted Sion for his lack of technical knowledge in prosody, which refers to the patterns of rhythm and sound used in poetry. This criticism highlights a perceived deficiency in Sion's mastery of the formal aspects of verse, which some contemporaries believed detracted from the overall quality of his dramatic works. Despite these critiques, Sion's contribution to Romanian literature and theater cannot be overlooked. His verse plays, although sometimes considered cumbersome due to their dense and ornate language, reflect a deep concern for beauty and an engagement with moral and philosophical themes. Sion's works often delve into the complexities of human nature, exploring themes such as honor, duty and the conflict between personal desires and societal expectations. His ability to weave these themes into his plays demonstrates his dedication to using drama as a medium for intellectual and moral discourse. Moreover, Sion's efforts to incorporate elements of Romanian folklore and national identity into his plays helped foster a sense of cultural pride and continuity. By drawing on traditional stories, characters, and symbols, Sion created a body of work that was distinctly Romanian, contributing to the broader project of nation-building during a crucial period in the history of the country. While George Sion's dramatic works may have their flaws, particularly in terms of over-dramatism and technical execution, their significance lies in their patriotic fervor, moral engagement and cultural resonance. Sion's legacy as a playwright is marked by his commitment to reflecting and shaping the ideals of his time, making him a key figure in the development of Romanian national literature and theater.

Keywords:

theatre, drama, melodrama, ethics, 19h century

George Sion – pseudonime: G. S., Sion. N. 18 mai 1822, Marmonița, raionul Herța, regiunea Cernăuți – m. 1 octombrie 1892, București. Dramaturg, poet, prozator, traducător, publicist și arhivist. Fiul boierului Ioniță Sion și al Eufrosinei, născută Schina (fiica lui Gheorghe Schina, unul dintre fondatorii Societății secrete grecești „Eteria“, omorât de turci la Istanbul). Urmează școala primară în particular, la moșia Laza-Hârșova, avându-i ca dascăli, pe rând, pe un „gospodin“ Arseni, de origine rusă, apoi, pe un grec, Dumitrachi Logadi. La insistențele unchiul său, Eustațiu Sion, de profesie avocat, urmează clasele a II-a și a III-a la Gimnaziul „Sfântul Sava“ din București (1837-1839), avându-i colegi pe D. Bolintineanu, Al. Zane și Al. Crețescu, iar profesor de franceză și greacă pe C. Aristia. Se întoarce acasă, la Hîrșova, în 1939. Audiază cursurile Academiei Mihăilene din Iași (începând cu anul 1842) și participă la seratele literare organizate de Gheorghe Asachi. Copist în cancelaria Ministerului de Interne („Departamentul din lăuntru“) al Moldovei (1841-1845). Angajat ca cinovnic (copist) la Ministerului Justiției, „Departamentul Dreptății“ (1847). Fiind urmărit pentru participarea la Mișcarea revoluționară din Moldova din 1848, ia drumul exilului, deghizat în arnăut, trecând prin Muntenia și ajungând în Transilvania, unde îi cunoaște pe G. Barițiu, S. Bărnuțiu, A. Pumnul și A. Mureșanu. Participă la Adunarea Națională de la Blaj, din 3/15 mai 1848. În același an, pleacă în Bucovina și se stabilește la Cernăuți (1848-1849). Urmare epidemiei de holeră, se retrage la Cernauca, la moșia lui C. Hurmuzachi, cu care va păstra legături strânse de prietenie. Se implică în mișcările unioniste ale românilor din cele trei Principate. În 1849, se întoarce la Iași, unde este numit șef de secție la „Departamentul averilor bisericești și învățăturilor publice“. Începând cu anul 1855, ocupă diferite funcții la Arhivele Statului. Un an mai târziu, devine membru al „Divanului de întărituri“. În 1857, se mută la București și se căsătorește cu Eliza, fiica clucerului Miltiade Mărculescu. Al. I. Cuza îl numește membru la „Curtea Criminalicească“ (1861), apoi magistrat la „Curtea Apelativă“ (1862), organism prin care s-a introdus o severă cenzură de presă. Împreună cu G. Baronzi, înființează *Ziua*, „foaie politică, literară și ști-

ințifică“ (3 martie-10 aprilie 1859). Publică, singur, *Revista Carpaților* (ianuarie 1860-decembrie 1861), având ca model *Revue des Deux Mondes*. Director general al Regiei Monopolului Tutunului (1866). În 1862, este ales membru de onoare al ASTRA. Împreună cu V.A. Urechia, scoate revista *Transacțiuni literare și științifice* (1872). În 1868, este ales membru titular al Academiei Române, ocupând și funcțiile de secretar general (1876-1879), vicepreședinte (1879-1890) și președinte al Secțiunii Literare (1891-1892). Membru în Comitetul teatrelor (1874-1878). Colaborează la *Foaie pentru minte, inimă și literatură* (1844-1851, 1854-1855, 1858) și *Gazeta Transilvaniei* (1848), *Albina românească* (1847), *Literatorul* (1860), *Revista română* (1859), *Zimbrul*, *Album macedo-român*, *Familia* etc. Puțin apreciate de literații vremii, piesele sale sunt aproape necunoscute publicului de astăzi. Atras de dramaturgia franceză, a tradus din Molière, Corneille, Racine, Voltaire, Th. de Banville. Mai des, autorul este amintit ca memorialist – fiind autorul unor *Suvenire contimpurane* (1888, volum reeditat în 2014, la Editura Cartea Românească) – și pentru versurile sale din poezia „Limba românească”: „Mult e dulce și frumoasă / Limba ce-o vorbim / Altă limbă-armonioasă / Ca ea nu găsim“. Piesele sale originale sunt didacticiste, comice pe alocuri, lipsite de consistență, în mare măsură, ceea ce a făcut ca interesul pentru ele – atât cel dramaturgic, cât și cel scenic – să dispară odată cu trecerea timpului. Impactul lui George Sion asupra literaturii dramatice a epocii sale poate fi văzut prin prisma succesului popular și al unor modeste inovații stilistice.

Piesele lui G. Sion au fost bine primite și puse în scenă la Teatrul Național din București, Iași și Galați, răspunzând prin subiectele la modă așteptărilor epocii sale. Așa cum semnală Ștefan Meteș, „scopul lor era să moralizeze, să evidențieze virtuțile românești și să ironizeze scăderile societății, îndreptându-le“ (1939), dovedindu-se un susținător al creației autohtone. Dacă în *Influență morală*, autorul a apelat la instrumentele comediei pentru a se concentra pe conduita socială, care nu se limitează doar la comportamentele individuale ale personajelor, ci și la interacțiunea acestora cu lumea din

jur, în *La Plevna*, dramă în versuri într-un act, este adus un omagiu sacrificiului și curajului militarilor români din timpul Războiului de Independență (30 august-11 septembrie 1877), vizând un îndemn la unitate și solidaritate națională.

În *Influența morală* (1869) – printre primele piese politice românești, transformată zece ani mai târziu într-o satiră cu titlu *Candidat și deputat*, după ce inițial optase pentru *Negru pe alb* – subzistă ideile culturale ale secolului naționaliilor, cu o vădită încredere în rolul moralizator și educativ al scenei. Tratatând „chestiunea electorală“ în versuri de satiră binevoitoare, puțin poetice, chiar greoi alcătuite, autorul *Suvenirurilor contimporane* scoate la iveală viciile unei societăți pretins democratice, aspirând – în spirit pașoptist, asemenea Țăranului din „Prologul“ adăugat la varianta din 1879 – la idealuri obștești, prin alegerea unor delegați „care nu umblă după slujbe și chiverniseli“. Cu o dorință suspect împăciuitoare, autorul se poziționează la distanță egală între partidele aflate la guvernare în acea perioadă, Partidul Conservator și Partidul Liberal, fără a renunța să critice, cu o oarecare doză de curaj, acțiunile antipopulare ale politicienilor. Personajul Zinca – soția cinică și ambițioasă a lui Optimescu – caută să fie invitată la Palat și, astfel, să intre în lumea bună a Bucureștiului, angajându-se, totodată, în campania electorală a soțului ei. Manifestând o ingenuă revoltă feministă rostește cu deplină emfază: „Adică nu ne-om pricepe și noi ca să cârmuim? / Apoi chiar ca deputate n-om ști legi să plămădim?“. Primarul Cimbru – cel mai izbutit personaj al piesei, construit pe modelul clasic al personajelor comice – profită de ambițiile și naivitatea Zincăi, lăsând-o fără banii chivernisiți pentru a influența alegerile. Lipsit de orice urmă de conștiință etică, acesta se vede îndreptățit să ocupe un loc de deputat, adaptându-se la normele sociale prevalente: „Moralisții pot să zică cum că fapta-i imorală / Însă ce morală ncape într-un târg electoral? / Și-apoi scrupul de morală care om astăzi mai are? / Popa? Pruncul? Sau muierea? Omul mic sau omul mare? / Dar morala chiar ce este? Un sforăitor cuvânt! / Titirez sau giruetă ce se-nvârte după vânt“. Demagog în tot ceea ce rostește, Cimbru îl prefigurează pe Cațavencu, personajul lui I.L. Caragiale, prin replicile sale vagi și non-comisive: „Când

cei mari, fruntașii țării fac la ilegalități / Corumpând spiritul public, călcând legi și libertăți / Și cu tot cinismul încă se mândresc cu al lor nume / Și nepedepsiți aspiră a domni mereu pe lume / Apoi noi, plevușca țării să fim mai conștiincioși?“. Prin arestarea lui Cimbru în finalul piesei, autorul încearcă să afirme efortul societății de a curma nedreptățile și malversațiunile politice, „în perspectiva unei puerile pedagogii sociale“, cum remarca V. Mândra (1963). În piesă, întâlnim și un personaj *raisonneur*, Pesimescu, boier de țară cu care autorul aspiră să se identifice, însă al cărui nume se potrivește prea lesne replicilor voit apolitice, prin care autorul a încercat să exploreze caracterele în contextul vremii sale. Acesta va renunța în final la scepticism, recunoscând că „totul este lege'n țară... mulțumesc lui Dumnezeu“. I. Ghica s-a exprimat entuziast cu privire la piesa *Candidat și deputat*: „Autorul satirizează, într-un mod plin de spirit glumeț și în versuri bine cadențate, vanitatea și ambițiunea femeilor, care merg până a face dintr-un biet bărbat fără destulă putere de caracter și ușurel, un om ridicol, biciuiește cu limbă de foc manoperele și corupțiunea electorală care se practică prea adesea în țările constituționale. [...] Opera, prin limba și originalitatea concepțiunii, face onoare literaturii și dramaturgiei române“ (1881).

Patriotismul, cu tot avântul revoluției pașoptiste, însoțește acțiunile și replicile unei drame trecute cu totul în uitare, altminteri nelipsite de o notă de originalitate, *La Plevna*. Jucată cu succes la Iași, București și Galați, piesa a fost tipărită în două ediții succesive la Tipografia Academiei Române (1878 și 1879). Autorul mărturisește în *Notița* primei ediții: „Succesul ei m-a măgulit a crede că am făcut ceva bun. Nu pot însă afirma cu siguranță dacă aplauzele se refereau la compunere sau la interpretarea artistică a actorilor“. Fără a fi o operă împlinită, *La Plevna* este o dramă în versuri în care acuratețea limbajului suplinește schematismul construcției dramatice și exagerările elocinței retorice, cum sunt cele ale eroinei centrale, Elvira, fiica principesei Anna: „Dar voi, visuri fatale! Cu mine ce voiți? / Mă legănați pe roze; mereu mă amăgiți. / Adevărat să fie că voi sunteți himere / Și frumusețea voastră ca o nălucă pare? / Dar orișicum să fie, vă

rog nu încetați: / Veniți în toată noaptea ca să mi-l arătați./
 Cu ajutorul vostru, măcar, să-i pot eu spune / Statornica-mi
 iubire, neînvinșă-mi pasiune“. Manifestând sentimente încă
 vii legate de bătălia de la Plevna, autorul ironizează aspectele
 viciate ale societății, punând în cumpănă orgoliul ipochime-
 nilor cu titluri nobiliare și calitățile umane ale celor simpli.
 Antiteza este subliniată de fiica principesei Anna, cea care
 consideră faptele vitejești ale eroilor țării mai presus de obâr-
 șia înaltă, oferindu-i mamei sale o lecție de demnitate patri-
 otică. Un alt personaj, Leon, tipul crepuscular, superficial și
 boem, un inadaptat atins de stenahorie, refuză să accepte
 sacrificiul în numele unui civism căruia nu-i găsește sensul.
 Acestuia i se opune Preda, care va ridica la rang de perlă iubi-
 rea de țară și pasiunea pentru ființa îndrăgită: „De-oi muri,
 pe a mea buză vor fi scrise două nume: / România și Elvira!
 Ce-am iubit mai mult pe lume!“. Elvira va primi cu resem-
 nare, dar și cu tărie sufletească, vestea morții iubitului ei, a
 maiorului Preda, prietenul și camaradul fratelui său, Șerban,
 ambii căzuți în luptele de la Grivița alături de alți 1500 de
 soldați: „Îți mulțumesc, Drăgane! A ta narațiune / Puțină ali-
 nare pe-a mea durere pune! / De-acuma nu voi plânge, ci voi
 glorifica / A mirelui meu moarte și suvenirea sa“. Atmosfera
 piesei este profund romantică, personajele rostind replici
 încărcate de solemnitate, ceea ce-i face să pară indiferenți la
 toți cei cu care dialoghează. Scenele sunt superficiale și fără
 tensiune dramatică, iar personajele, unidimensionale, lip-
 site de profunzime psihologică, acționează previzibil și ste-
 reotipic. Ceea ce contează pentru eroi sunt doar trăirile de
 circumstanță și afirmarea cu glas tare a credinței în rostul
 unui neam. În urma veștilor primite, Elvira, o tânără plină
 de entuziasm și vădind îmbolduri patriotice, îmbrățișează cu
 ardoare idealurile acțiunii și se hotărăște să plece pe front.
 Aceasta nu se dorește o decizie impulsivă, ci o reflectare
 profundă a credinței ei în valorile naționale și în necesitatea
 de a răspunde intereselor superioare ale țării. Hotărârea
 Elvirei de a-și pune viața în pericol pentru a-i salva pe
 soldații răniți simbolizează sacrificiul suprem pentru patrie,
 un act de curaj care își găsește rădăcinile în tradiția eroică
 a neamului. Piesa evoluează atât de mult spre melodramă,

încât o vom vedea până și pe doică înrolată, rostind un monolog pătruns de un patos derizoriu: „Apoi ostașii noștri sunt fii ai României / Copiii, frații noștri, în focul bătăliei / Ei intră pentru țară... Să mergem să-i grijim! / Cu dânșii dimpreună și noi să suferim!“.

Aflând de moartea căpitanului Șerban, principesa Anna este copleșită de durere și, pentru o clipă, simte că totul este în zadar, că viața nu mai are sens. Cu toate acestea, într-un viraj dramatic tipic melodramei, își schimbă grabnic simțămintele și, inspirată de determinarea Elvirei, decide să preia aspirațiile patriotice ale acesteia; schimbarea bruscă de atitudine a eroinei reflectă tendința autorului de a sacrifica credibilitatea psihologică în favoarea unui efect dramatic puternic. Leon, un personaj marcat de lașitate și meschinărie, se confruntă cu o criză personală în urma celor întâmplate. Moartea căpitanului Șerban îl face să realizeze cât de mult s-a îndepărtat de idealurile de onoare și curaj. Într-un efort de a-și răscumpăra greșelile și de a-și restabili stima de sine, Leon decide să se înroleze ca voluntar. Această decizie, deși nobilă, este prezentată într-un mod care poate părea grăbit și neconvingător, adăugând la percepția generală de superficialitate a evoluției personajelor și a situațiilor din piesă. În 1878, Ion Ghica a propus Academiei Române ca premiul „C. Năsturel-Herăscu“ să-i fie acordat lui Sion pentru drama *La Plevna*, voturile fiindu-i, însă, în cele din urmă, defavorabile dramaturgului. Un an mai târziu, pentru *Dramatice* (în care regăsim și *La Plevna*) va primi mult râvnitul premiu. În 1883, piesa a fost tradusă în limba maghiară de Ion Goldiș (Goldis János), cu titlul *Plevnánál (Grivicza bevétele)*.

Cu *Sărutarea* (1888), comedie într-un act în versuri, G. Sion rescrie piesa lui Th. Banville, un ilustru al versificației și al jocurilor de cuvinte, pe de o parte, adaptând-o spațiului și folclorului românesc, pe de alta, recalibrând-o întregii dinamici dramatice. În prefața piesei, publicată la Tipografia Curții Regale, autorul mărturisește: „M-am pus dară și am făcut din Urgela, fee [i.e. zână - n.m.] franceză, o Ursită pe care am căutat-o în mitologia noastră populară, iar din legenda-rul Pierrot al francezilor, un Norocel, adică un fiu răsfățat al norocului, în epoca trecerii sale de la adolescență la bărbăție“. Astfel, adaptarea lui Sion nu se limitează doar la o simplă

schimbare de nume și de context cultural, ci merge mai departe în a infuza piesa cu elemente specifice mitologiei și tradițiilor românești, din dorința de a dezvălui complexitatea naturii umane și a relațiilor interpersonale printr-o originală lentilă poetică. Așa cum sublinia Sion, Ursita, o figură mitologică românească, reprezintă destinul, fiind mult mai apropiată de sensibilitatea spectatorului/ cititorului român decât Urgela franceză. La rândul său, Norocel, un simbol al protecției divine și al destinului favorabil, este transformat într-un erou local, a cărui tranziție de la adolescență la bărbăție reflectă un drum inițiativ, tipic basmelor românești, plin de provocări și de descoperiri. Explorând într-o manieră originală tema seducției, a pasiunii și a naturii umane, Sion a căutat să păstreze esența poetică și rafinamentul stilistic al lui Banville, adăugând noi straturi de semnificație prin prisma tradițiilor și a culturii române. Personajelor din *Sărutarea* li se relevă adevărata semnificație a iubirii, constituită ca element esențial al destinului uman. Tema iubirii este tratată cu o finețe lirică, în care dialogurile în versuri contribuie la crearea unei atmosfere de poveste, plină de viață. În plus, adaptarea folclorului românesc face ca piesa să acumuleze motive și simboluri familiare publicului, dobândind o dublă valoare: pe de o parte, conservă frumusețea și poeticitatea textului original, pe de altă parte, aduce o notă distinctă de autenticitate.

G. Sion a fost aspru criticat de M. Kogălniceanu, P.P. Carp și T. Maiorescu. Acesta din urmă publicase în 1873, în *Convorbiri literare*, „Beția de cuvinte la «Revista contimporană»». Studiu de patologie literară“, în care, cel care intrase de câțiva ani în Academia Română este pus la zid pentru câteva neconcordanțe de prozodie, cu adevărat regretabile. M. Angheliescu consideră, oarecum nedrept, că „teatrul său în versuri este ilizibil, în ciuda faptului că tema eternă a alegerilor trucate recheamă situații din Alecsandri și Caragiale, investindu-se astfel în ochii cititorului de azi cu un prestigiu altfel nejustificat“ (2002). În istoriile literare, Sion este amintit pentru proza sa, de sorginte memorialistică, din care nu lipsesc elementele de fantezie. Astfel, în *Istoria sa critică*, N. Manolescu notează: „Amestecul de memorialistică și

de romanț e vădit, ca și contrafacerea involuntară a prozei romantice, parodia stilului lui Mérimée. Ne găsim dinaintea unui veritabil serial al aventurii“ (2008). Cu toate minusculele pe care le putem recunoaște, trebuie să remarcăm și faptul că în piesele, ca și în proza sau în lirica lui G. Sion, „cultul frumosului se confundă cu cultul libertății și a[l] tuturor ideilor mari moderne“. Autodidact meritoriu, pătruns de spiritul îmbogățirii spirituale, autorul poate fi considerat un cărturar al timpului său, cu „o solidă operă de pionierat cultural și literar“ (V. Mîndra, 1963), contribuind la îmbogățirea patrimoniului teatral românesc prin piese care se adresează direct inimilor spectatorilor.

Opera teatrală: *Influența morală*, comedie în versuri, într-un act, București, 1869 (apărută sub titlul *Candidat și deputat*, 1879); *La Plevna!...*, dramă într-un act, în versuri, București, 1879; *Sărutarea* (prelucrare după *Le Baiser* de Th. de Banville), comedie într-un act în versuri, București, 1888.

Traduceri: *Ahile* de At. Hristopoulos, Iași, 1843; *Mizantropul* de Molière, București, 1854; *Athala* de J. Racine, București, 1874-1875; *Phedra* de J. Racine, în *Revista contemporană*, sem. II, 1874; *Horațiu*, de P. Corneille, București, 1875; *Ruy Blas* de V. Hugo, București, 1881; *Socrate și femeia sa* de Th. de Banville, București, 1886; *Sărutarea* [localizare după Th. de Banville], București, 1888; V. Bersezio, *Nevoile bietului Travetti*, mss 5925, Biblioteca Academiei Române București.

Referințe bibliografice: N. Petrașcu, „George Sion“, în *Convorbiri literare*, nr. 8, 1892, pp. 683-685; I. Ghica, „Raport“, în *Analele Societății Academice Române*, tom XI, secțiunea I, 1878, pp. 184-191; I. Ghica, „Dramatice de G. Sion“, în *Analele Societății Academice Române*, seria II, tom II, secțiunea I, 1881, pp. 343-351; N. Petrașcu, „George Sion“, în *Convorbiri literare*, anul 26, nr. 8, 1892, pp. 683-687; Gh. Ungureanu, *Familia Sion*, 1936; Șt. Meteș, *Din relațiile și corespondența poetului Gheorghe Sion cu contemporanii săi*, 1939, pp. VII-CIV; N. Șerban, *Racine en Roumanie*, 1940, 97-105; Șt. Meteș, *Din scrierile lui Gheorghe Sion. Viața și activitatea sa*, I-II, 1941-1943; V. Mîndra, „În

anticamera comediilor lui Caragiale (1866-1879)“, în *Viața Românească*, nr. 9, 1963, pp. 125-127; Ș. Cioculescu, *Varietăți critice*, 1966, pp. 137-144; F. Faifer, „Gh. Sion – memorialistul“, în *Cronica*, nr. 23, 1972, p. 4; V. Mîndra, *Clasicism și romanticism în dramaturgia românească*, 1973, pp. 177-180; M. Florea, „Dramaturgia independenței“, în *Teatrul*, nr. 10, 1976, p. 21; I. Maței, *Personalități ieșene*, III, 1978, pp. 537-540; C. Cubleşan, „Un moment în dramaturgia de inspirație istorică“, în *Steaua*, nr. 5, 1977, pp. 15-16; M. Mancaș, „Dramaturgia războiului“, în *România literară*, nr. 7, 1977, p. 14; A. Nestorescu, „Un roman necunoscut al lui George Sion“, în *Revista de istorie și teorie literară*, nr. 2, 1979, pp. 271-275; F. Faifer, „Sion, Gheorghe“, în *Dicționarul literaturii de la origini până la 1900*, 1979, pp. 785-786; G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, 1982, pp. 255-259; T. Vârgolici, *Scriitori clasici și armata română*, 1986, pp. 203-204; T. Maiorescu, *Critice*, 1990, pp. 191-194; M. Angheliescu, „Sion Gheorghe“, în M. Zăciu, M. Papahagi, A. Sasu, *Dicționarul scriitorilor români, R-Z*, 2002, pp. 263-264; F. Faifer, „Sion G.“, în *Dicționarul general al literaturii române*, vol. 7, 2009, pp. 326-328; F. Faifer, *Semnele lui Hermes*, 2006, pp. 144-145, 254; N. Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, 2008, pp. 283-286.